

gük gözhajóval elindult Pozsony felé, és a fejenkénti 12 pft. pótlékdíj mielőbbi utalványozását kéri.

Az erdélyi részekbe vezényelt nemzetőrök csucsai táborából Bezzenczei Antal őrnagy is a legjobbakat írta a főkapitánynak. Ebben a táborban vett részt 100 nemzetőrrel Nagy Imre, Hajdúnánás hadnagya is, aki példát mutatott a hon védelmében, mert Nánásról az általa toborzott önkéntes nemzetőrökkel ment az erdélyi táborba, számukra minden felszerelést biztosított, a század sok elismerést kapott.

A kormány Debrecenbe költözése után kilátásba helyezte az esetleges népfelkelés szervezését, s a városi előjárók kötelességévé tette az otthon maradt nemzetőrök századokra osztását, hogy mindenki tudja, melyik század tagja az esetleges mozgóvá tétel idejére. Megvalósítását a tizedbeli tisztségviselők bevonásával végezték, a századok kialakítása is a lakóhelyi tizedekben indult. A 20-50 éves, erős, egészséges személyek jöhettek számításba.

A Nánáson másfél hónapig fogva tartott 106 horvát fogoly hazájukba kísérését is a nemzetőrségre bízta a főkapitány.

1849. február 28-án kellett elindulni a szoboszlói önkéntes nemzetőröket felváltó századnak. Ez a század Böszörményből indult, de ha nem volt meg a csapat, sorshúzás útján kellett a létszámot kiegészíteni, lehetőleg nem családos nemzetőrökkel. Az útra induló nemzetőrök ruhájára való pénzt a város tizedparancsnokai kölcsönözték a lakosságtól, azzal, hogy majd az adójukból levonják. Az elindulandó 5. század nem akart hadba menni, kérelmet írt a hadügyminiszternek, leírva, hogy szántó-vető emberek, nagy családjuk van, és hogy csak itthoni nemzetőri feladatot akarnak ellátni. Mészáros Lázár hadügyminiszter elfogadta a kérelmet, azt javasolta a főkapitánynak, ha lehet fogadja el felmentésüket. Az ügyet azonban a főkapitány nem tudta megoldani, csak nagy késéssel, erőszakkal szedtek össze az 5. nemzetőr századból 58 főt, akik a tizedbeli előjárókkal együtt mentek a szoboszlói önkéntesek felváltására. A városháza udvarára csak egy részük jött össze, így nem tudtak elindulni, a szoboszlóiakat hazaengedték, és az a határozat született, ha a nemzetőröknek újra ki kell mozdulni, az 5. századbeliek továbbra is a soron következők.

A szabadságharc második évében önkéntes jelentkezőkből a szükséges számú hadba menő nemzetőrt egyre nehezebben lehetett összeszedni, pedig a haza védelme igényelte volna a magasabb létszámot, a katonaság nemzetőr csapatokkal való kiegészítését.

1849. április 1-jén volt az utolsó próbálkozás, amikor a lovas nemzetőröket kellett volna felváltani 78 fővel, de a hajdúvárosokban nem volt jelentkező, hiába hívtak össze ez ügyben több alkalommal is népgyűlést, később sem tudtak 5 főnél többet kiállítani. Ezért az önkéntes nemzetőrök toborzása a Hajdúkerületben megszűnt, ezután az 19-22 éveseket mint újoncokat, már katonaként, a Bocskai csapatba sorozták be.

Mónus Imre

Tapolca, egy volt zalai mezőváros a szabadságharcban

*„Elé izent az ellenség,
kössön kardot a legénység,
kedves barátom.”
(Népdal 1848-ból)*

Az 1848 előtti években Tapolca a kelet-zalai térség szerény lélekszámú és közepesen fejlett gazdasági szerkezetű, de regionális központi funkciókat betöltő városkája volt. Kettős adminisztrációs alközpontként járási és egyházi hivatalok működtek itt. Otthont adott a járási főszolgabírói hivatalnak, melynek vezetője 1848/49-ben Vargha Lajos főbíró volt. Ugyanitt praktizált a járási sebész és a járási szülész, Rhédey Gábor és Mezriczky Terézia.

Összeírása

a Zala megyei nemzeti örseregek:

Folyó száma	Eddigi tisztsége	Néve	Lakása				Polgári állás	Tebete- len	Észrevételek
			járás	helység vagy mozdítás	házszám	Kor			
161.	Tapolca	Tóth János	V			268 75	Komár		
162.		Kovács János	V			269 42	Sziget		
163.		Székely János	V			270 40	Komár		
164.		Tóth János	V			272 35	Sziget		
165.		Horváth János	V			273 38	Sziget		
166.		Kovács János	V			274 33	Sziget		
167.		Kovács János	V			275 35	Sziget		
168.		Kovács János	V			276 35	Sziget	önkéntes	
169.		Kovács János	V			280 42	Sziget		
170.		Kovács János	V			22	Sziget	önkéntes	
171. Tapolcai		Kovács János	V			281 40	Sziget		
172.		Kovács János	V			282 45	Sziget		
173.		Kovács János	V			285 50	Sziget		
174.		Kovács János	V			286 38	Sziget		
175.		Kovács János	V			289 35	Sziget		
176.		Kovács János	V			291 37	Sziget		

Részlet a tapolcai nemzetőrség lajstromából (Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg)

Tapolca földesurai a XVII. század óta a veszprémi püspökök voltak. 1848-ban gróf Zichy Domonkos töltötte be e méltóságot és ő rendelkezett a város feletti földesúri jogokkal. A püspökség helyi adminisztrációs alkalmazottja, a kasznár látta el a város jogállásából fakadó gazdasági és számtartói feladatokat. A tapolcai római katolikus plébános, mint kerületi esperes ellenőrizte és irányította a környékbeli lelkészek munkáját. A vizsgált időszakban Hagen Gottfrid állt az említett poszton.

A forradalom és szabadságharc kezdete mélyreható változásokat hozott a helyi társadalmi és gazdasági viszonyokban. Amikor a polgári szabadságjogok és a nemzeti függetlenség védelmére a magyar kormány fegyverbe szólította a katonakorú férfilakosságot, Tapolcán 378 nemzetőr szerelt fel és vonult a magyar-horvát határszélre táborigazságot Nagy József kapitány, Kovács Márton főhadnagy és Horváth János hadnagy parancsnoksága alatt. A honvéd újonczások során pedig összesen 114 tapolcai állt be önkéntesen vagy sorozás útján a szabadságharc hadseregébe. Közülük a törzstisztektől a közvitézekig valamennyi fő- és mellékhadszíntéren megtalálhatók voltak a tapolcai honvédek. Többségük a 47. (zalai önkéntes), az 56. (keszthelyi) és a 7. (szombathelyi) honvédzászlóalj katonájaként harcolt.

Az 1848. március 15-i pest-budai és pozsonyi események híre hamar eljutott a zalai városokba, falvakba is. Hogy a korabeli Tapolca lakói pontosan mikor értesültek minderről, azt

Tábori szolgálaton lévő tapolcai nemzetőr tizedes, 1848.

nem tudjuk, de a közeli Keszthelyen a fővárosból hazatérők jóvoltából már aznap este hírt kaptak a pesti forradalomról. Március 19-ig azonban a vármegye egész közönsége megtudta, hogy mi is történt azon a bizonyos napon.

A március 15-i pest–budai forradalomnak volt egy tapolcai szemtanúja, aki aktívan részt is vett e nap eseményeiben. Török János mezőgazdász és publicista, a szabadságharc későbbi honvéd alezredese volt ez a személy, aki ezen a napon a pesti forradalmi klubban a köztársaságról szónokolt. A Török szerkesztésében akkoriban megjelenő Magyar Gazda című gazdaságpolitikai szaklap másnapi számában maga a szerkesztő köszöntötte vezércikkében a vér nélkül győzött forradalmat az „Ütött az óra! Most vagy soha!” kezdetű soraival az újság címlapján. Írásának merész hangvételű tartalma egybecsengett a pozsonyi utolsó rendi országgyűlési ellenzék, és a márciusi ifjak által az előző napon megjelentetett 12 pont követeléseivel.

1848. március 23-án Batthyány Lajos miniszterelnök rendeletben szólította fel Zala vármegye elnökét, Csillagh Lajos első alispánt, hogy minél előbb hozzon létre ún. törvényt magyarázó küldöttségeket, amelyek feladata a városok és falvak lakóinak politikai felvilágosítása. Zalaegerszegen március 30-án tartott megyei központi bizottsági ülésen azonnal meg is választották erre a célra a bizottsági tagokat. Vargha Lajos tapolcai járási főszolgabíró vidékében Mórocz Dániel és Dallos György kapta ezt a megbízatást. Ugyanekkor megválasztották a központi és az egész vármegye „belbékéjére és csendességére” felügyelő választmányt is. Az új forradalmi bizottságnak tagja lett Vargha Lajos főszolgabíró, valamint Mórocz Dániel és Dallos György is. Szintén ezen a napon es e gyűlésen hirdették ki a sajtószabadságot és a cenzúra eltörlését.

Tapolcán ezekben a napokban csend és béke honolt, amint az Vargha Lajosnak a megyéhez küldött jelentéseiből kiderül. Március 27-én Csillagh alispán felszólította a főszolgabírókat, jelentsék Zalaegerszegre, hogy milyen létszámú és erejű császári, királyi katonai csapattek állomásoznak az egyes szállásházakban.

A főszolgabírák továbbították a feladatot a katonai állomásbiztosoknak. A főszolgabírói felszólítást a tapolcai állomásbiztos, Roskovecz Vencel is megkapta, amit másnap meg is választott, mely szerint azokban a napokban a császári, királyi 7. (báró Carl Kress) könnyűlovasrezred egy alig félszázad erejű része tartózkodott Tapolcán.

Április óriási jelentőségű vívmányokat hozott Magyarország minden lakója számára. A pozsonyi utolsó rendi országgyűlésen intenzív jogalkotás folyt, és gyakorlatilag két hét leforgása alatt megtörtént a polgári Magyarország alapjainak a lerakása. A király, V. Ferdinánd fényes külsőségek közepette, április 11-én szentesítette az új törvényeket. Az „áprilisi törvé-

A tapolcai járás nemzetőrszázlójának táborigazgatójának, főhadnagyjának és századosának, 1848 nyara

nyek" 31 cikkelye a márciusban kivívott függetlenség és a polgári átalakulás egyik legjelentősebb eredménye volt – meglévő hiányosságai ellenére is. A törvények kimondták a jobbagyság felszabadítását és a földesúri jogosítványok eltörlését. Többek között megszűntek a püspöki mezővárosi kötöttségek is, így: „Az országgyűlésen alkotott törvényeknél fogva Tapolca város a dézsma adásától is felmentett.”

Április 25-én Tuboly Mihály vármegyei főjegyző leiratot intézett a tapolcai járáshoz, amelyben a nem nemesi származású lakosokat is meghívta a zalaegerszegi népképviselői gyűlésre az „áprilisi törvények” kihirdetésére. Az új törvények május 8-án kerültek kihirdetésre a megyeszékhelyen, az állandó bizottság által erre a célra összehívott népképviselői gyűlésen. Az „áprilisi törvények” alapján megkezdődött a nemzetőri szolgálatra kötelezett polgárok és a népképviselői országgyűlési választók összeírása. A valamivel több mint 3300 lakosú Tapolcán 442 személy kapta meg a választójogot. A 94 városi nemes már 1848 előtt is rendelkezett ezzel.

A vármegye állandó bizottsága május 22-i ülésén miniszteri rendelet alapján a „haza szent oltárára teendő adakozások”-ra hívta fel a lakosságot. Tapolcán ezek begyűjtésére a sümegi Ramasetter Vince és Diskay Lajos szolgabíró irányításával május 31-én került sor. „Tapolca mezőváros közönsége” ezen a napon összesen 112 pengőforint 20 krajcár készpénzt és egy aranytömböt ajánlott fel az ország javára. (Viszonyításképpen az egész tapolcai járásban 559 pengőforint és 56 krajcár gyűlt össze az adakozások során.)

Június folyamán Tapolcán is a legjelentősebb esemény az országgyűlési választások lebonyolítása volt, melynek időpontját június 15-re tűzte ki a megyei központi választmány. Zalában az 5. sorszámot viselő tapolcai választókerületben június 23-án a Szigligeten birtokos liberális nemesi politikust, báró kimpani Putheány Józsefet választották meg országgyűlési képviselőnek.

Júniusban katonai csapatmozgások zajlottak Zala vármegye területén, amelyek érintették Tapolcát is. A magyar–horvát határon egy katonai védelmi vonal kiépítése és megerősítése folyt, Josip Jellačić császári, királyi altábornagy, horvát bán Magyarország elleni katonai készülődése miatt. A császári, királyi 60. (Wasa Gusztáv herceg) gyalogezred I. zászlóalja június 17-én, a II. zászlóalja június 21-én indult el Budáról a drávai védvonalra, a Budaörs, Bicske, Lovasberény, Székesfehérvár, Várpalota, Veszprém, Nagyvázsony, Tapolca, Keszthely, Nagykanizsa útvonalon. Az I. (Pesti) honvédszázlóját pedig június 24-én indították útnak a fővárosból az Ercsi, Velence, Székesfehérvár, Várpalota, Veszprém, Nagyvázsony, Tapolca, Keszthely, Kiskomárom, Nagykanizsa menetvonalon.

16. (Károlyi) huszárezredbeli tizedesek

E napokban sok dolga akadt Vargha Lajos főszolgabírónak. Június utolsó napjaiban Csány László királyi biztos több ízben is tanácskozára hívta nagykanizsai főhadiszállására. Csány gigászi szervezőmunkát végzett a Mura-Dráva védővonal létrehozása érdekében.

Tapolcára vonatkozóan napirendre került még a májusban felállított nemzetőrszázadnak a járási zászlóaljban belüli és az azzal együtt történő kimozdítása és tábori szolgálatra vezénylése. A tapolcai nemzetőrök első váltása július 7-én búcsúzott a várostól, és megkezdte a horvát határig tartó gyalogmenetét Alsólendva vidékére.

Július 2-án a járás többi településéhez hasonlóan Tapolcán is megtörtént a helyi zsidó lakosság megyei vezetés által elrendelt összeírása. Eszerint Tapolcán ekkor 101 zsidó élt. Értelmiségiek, kereskedők és iparosok voltak, mindnyájan jó magaviseletűnek minősítve. Mivel ekkor még váratott magára a zsidó emancipációt kimondó törvény, a tapolcai zsidók, hasonlóan az ország zsidóságához, nem lehettek tagjai a nemzetőrségnek, és a választójogot sem kapták meg. Így az életkoruk és egészségi állapotuk miatt alkalmas, de vallásuk miatt kizárt tapolcai zsidó férfiak közül huszonötven nem lehettek tagjai a város nemzetőrszázadának.

Eközben Csány László a horvát határszélre vonuló magyar csapatok egyik összpontosítási körletét jelölte ki Tapolcát. Július 3-án elrendelte, hogy a tábori szolgálatra vonuló nemzetőrcsapatok ne egy helyen gyülekezzenek, hanem Tapolcán, Siófokon és Keszthelyen vonják össze őket. Július 7-én Csány mállhaszállító szekereket kért Veszprém vármegye állandó bizottmányától Tapolcára, Sümegre és Siófokra. Másnap hajnalban egy 184 szekérből álló menetoszlop indult el Tapolcáról a Keszthely, Marcali, Kaposvár, Szigetvár útvonalon Vajszlóra. 19-én Csány László személyesen jött Tapolcára, és gyakorlottabb nemzetőrszázadokat sürgett a főszolgabírótól, aki vonakodott szervezkedni. Csány ezen a napon nem találta Tapolcán Vargha Lajost, ezért egy szigorú hangvételű levelet írt, a további tennivalókra nyomatékosan felhívva Vargha figyelmét: „Barátságosan, de egyszersmind hivatalosan felhívom önt a haza szent nevében és szoros kötelességül teszem, hogy minél előbb szervezzék őrseregeiket a már gyakorlottabb seregükből és hozzánk csatlakozzanak, kik Jellasics ellen a táborot képezzük, minden hazafinak kötelessége e szent ügyben vérit, vagyonát áldozni, de főleg kötelességünk ez nekünk Zala megye lakosainak, kiknek már keblünkben dulong a vad ellenség. Nádor

őfelsége, a jeles, a derék főherceg vezetője táborunknak. Ő karolta fel a vihartul zaklatott haza kormányát, nem lehet nyomorultabb, cudarabb lény annál, ki a nagy férfiúnak seregéhez csatlakozni vonakodik, ha csatlakozásra felszólíttatik. Azonban mindnyájan nem jöhetve ki a megye határaiból, a nagy néptömegnek a népfölkelést kell alakítani, tehát aki felszólíttatik arra, hogy a népfölkelést elősegélje és nem teszi, az nem érdemi, hogy a magyar haza végvonaljai közt is fiai sorába fölvegye. – Isten önnel, Isten mindnyájunkkal, mielőbb küldjék seregüket, és csatolják a fehérvári táborhoz.”

Augusztus első felében a járási nemzetőrszázlój kötelékében felszerelt Tapolca nemzetőrszázadának a második, tábori szolgálatara készülő része is, és a Murához masírozva leváltották a már egy hónapja szolgáló társaikat. Szeptember 11-én Jellačić császári, királyi altábornagy Dráva jobb parti tüzéruégei működésbe léptek Légrad és Barcs térségében, majd 35 000 főnyi serege két hadoszlopban átkelt a folyón és általános – tervei szerint pest–budai irányú – támadásra indult. Gróf Teleki Ádám vezérőrnagy, magyar főparancsnok visszavonulást rendelt el csapatainak.

A hirtelen veszélyesre fordult helyzet rendkívüli intézkedéseket sürgetett. Csány László azonnal sürgönyözött Csillagh Lajos zalai alispánnak, hogy a tapolcai nemzetőröket éjjel-nappal, még szekereken is szállítsák Nagykanizsára a betört horvát csapatok ellen. Jellačić sem tétlenkedett: földet és a szőlődézsma eltörlését ígérte az éppen szüret előtt álló zalai parasztnak. Sokan hittek is neki: „Egy csutorából ittunk velük, minket nem bántanak, Budára mennek a koronáért, s megtaníják a pestieket”.

Szeptember 15-én Csány levelet intézett a szomszédos Vas vármegye vezetéséhez, amelyben katonát és fegyvert kért a harc eredményes felvételéhez: „Küldjön ki a tisztelt megye kebeléből annyi tisztá jóakarátú hazafiakat, kik erélyösségükön kívül elegendő fellelkedéssel és fellelkésítéssel, a lehető legnagyobb számot hazánk védelmére kiállítani törekedjenek. A löfgyvereket, dárdákat és kaszákat osztassák ki közöttök, és küldjék rendelkezésem alá oda, ahol hadiállomásonnál fogva legcélszerűbbnek találják; például ha még Keszthelyt el nem hagytam volna, Sümegre vagy Tapolcára. Lehet, hogy fenti igyekezetünket nem fogja siker kísérsni, de megnyertük a legdrágábbat, ha minden veszve lesz is becsületünket fenntartottuk, melynek fenntartása az eddig hiányzó szimpátiát a civilizált világnál irántunk fel fogja kelteni és ennek csodaerejével sírjából e nemzet új és tartós erővel kelend ki.”

A helyzet valóban súlyos volt. Ugyanezen a napon foglalták el Nagykanizsát a horvát csapatok. Zala megye állandó bizottmánya Csány László kormánybiztos felszólítására szeptember 16-án úgy határozott, hogy az első és a második nemzetőri váltásokból az erős testalkatúakat és a fegyverforgatásra képeseket kimozdítják és a táborba küldik. Végül azonban mindössze a tapolcai járási zászlóalj egy része került kimozdításra. Önkéntesei élén csatlakozott a zászlóaljhoz Kisfaludy Móric sümegi nemzetőrszázados is. A zászlóalj Tapolcáról Balatonfüreden át Magyaralmásra vonult. Szeptember 29-én, a pákozdi csata napján Zámolyban állomásoztak.

17-én a keszthelyi ideiglenes magyar főhadiszállásról Csány levelet küldött Vargha Lajos főszolgabíróknak is: „Ezen szempontban voltam oly szerencsés Nádor Ófenségétől parancsot kapni, mely szerint seregeinket Veszprémnél összpontosítani kívánja, és maga személyesen vezérlendi a már süllyedő hazának boldogságát kivívandó. Felhívom ezért főszolgabíró urat, hogy Tapolca járásból, mely járás eddig is lelkesedését kimutatta, a leglelkesebb honfiakat a már csaknem elveszett haza és nemzetiségünk megmentésére a leggyakorlottabb nemzetőrökből kiállítani legszebb feladatának tartsa. Szégyen lenne Zalának a honhoz hű védők között hiányozni, önnem erélyességében meg van bízva, várom a legjobbat. Holnap mi Tapolcán táborunkkal megjelenendünk, azon bizalommal, hogy ez a szükségességekkel el leend látva.”

Közben, bár az ellenséges főerők a Balaton déli partjain általános előnyomulásban voltak, és a magyar csapatok az északi parton a Tapolca–Nagyvázsony–Veszprém útvonalon retiráltak, az állandó bizottmány Veszprémben úgy döntött, hogy a Tapolcán és Sümegen gyülekező különféle nemzetőregységeket a Jellačić ellen harcba kész Miklós- és Sándor-huszárok századainak megerősítésére kell küldeni.

Szeptember 18–19-én Csány László kormánybiztos Tapolcán tartózkodott és innen irányította a katonai ellenállás szervezését. Még 18-én délelőtt kihirdette, hogy délig kell a beérkező

csapatoknak táborba gyűlni a tapolcai síkon. Pár napig tehát a magyar főerőknek számító drávai hadtest ideiglenes főhadiszállása Tapolcán volt.

Csány szeptember 19-re Tapolcára várta a nádort, Habsburg István főherceget, hogy megsemmélyezze a városba több lépcsőben, folyamatosan beérkező drávai hadtestet, és a hadműveletek folytatását megvitassa a parancsnoki karral. A nádor azonban csak Veszprémig jött le Pest–Budáról, és onnan küldte el további rendelkezéseit.

Tapolcára, az átmeneti főhadiszállásra viszont a drávai hadtest csapattesteivel együtt szeptember 19-én megérkezett gróf Teleki Ádám vezérőrnagy-főparancsnok és tábornoka. Csány még bízott abban, hogy a nádor megérkezhet Tapolcára, amikor szeptember 18-án levelet intézett a szomszédos Keszthelyre Bogyay József zalaszántói járásbeli főszolgabírónak, hogy a horvát csapatmozdulatokról informálódjon: „Holnap, vagyis folyó hó 19-én reggeli 11 órákor a nádor ide Tapolcára érkezend; miért is ezennel igen kérlek, hogy holnap reggeli 10 órára körülmenyes tudósítást küldj: az illérek (horvátok – H. L.) (Kis-)Komárom tájáról hova, merre, mennyi számmal távoztak, vagy még ott vannak-e segédcapatai, léteznek-e? Vagy váratnak, hogy a nádornak jelentésemet megtehessem.”

Ezt követően a nádor 18-i utasítására a fegyveres erők Tapolcáról a Veszprémnél kijelölt gyülekezési körzetbe folytatták vonulásukat. Előtte, a katonai helyzet áttekinthetlensége miatt még végrehajtásra került egy Keszthelyig tartó előrenyomulás a horvátokkal való harcérintkezés felvételének reményében, de az ellenség Balaton déli parti útvonalválasztása miatt ez akkor elmaradt. A nádori utasításra a visszavonulás folytatódott, de a sereg harci kedve nem lohadt, és a helyzetet szemléletesen jellemzi Csánynak István főherceghez írt 18-i levele, amely szerint a csapatok harci vágya erős, és arra számítanak, hogy Tapolcánál végre már csatára kerül sor a horvátokkal.

Szeptember 19-én a miniszterelnök Horváth Vilmos alispánt bízta meg a Zala megyén belül maradó nemzetőrség parancsnoki teendőinek ellátásával, egyben kinevezi a megye kormánybiztosává. E napokban Csány több rendeletet küldött Zala megye állandó bizottmányának és az újdonsült kormánybiztosnak. Szeptember 22-én tudatta az állandó bizottmánnyal, hogy a már Tapolca felé útnak indított nemzetőrök számával meg van elégedve, a többit tarták otthon lakóhelyeiken, és nyugtalanítsák velük Jellačić hátrahagyott egységeit.

Szeptember végére a tapolcai járás nemzetőrszázlójára már 2000 főt számlált. Parancsnoka Vigyázó Ferenc nemzetőrszázados volt. A zászlóalj is útban volt ekkor a Székesfehérvárnál kijelölt összpontosítási körzetbe. Az alakulat 28-án Zámoly község vidékére érkezett, ahol egyesült a várpalotai és inotai nemzetőrökkel. Ugyanezen a napon rekviráló horvát katonákba botlottak, akiket sikeresen megfutamítottak.

A szeptember 29-i győztes pákozdi csata lényegi részéből a zászlóalj kimaradt, de egy kisebb csetepatéban szétugrasztottak egy horvát szekeres csapatot, és 320 puskát, valamint két töltésszekeret zsákmányoltak. Október 8-án a Zala megyei állandó bizottmány olyan értesítést vett, hogy a (Zala)szántói járás nemzetőrszázlójára az osztrák–magyar határon levő táborból hazatért és feloszlott. A híradás szerint várható volt, hogy a tapolcai járás zászlóalja is hazatér néhány napon belül, mivel a négy hétre vállalt hadiszolgálata letelt e váltásnak is. Éppen ezért a bizottmány úgy döntött, hogy e két járásba toborzóbiztosokat nevez ki az önkéntesek kiállítására. A tapolcai járásban Oszterhuber Imre és Hertelendy Kálmán toborzóbiztosok azt a feladatot kapták, hogy a berukkolt önkénteseket, még ha félszázadonként is, de minél előbb küldjék a Zala megyei önkéntes mozgó nemzetőrszázlój feladati helyére. Közben a tapolcai járás nemzetőrszázlójáról az a hír érkezett, hogy a Feldunai Hadsereg Lajta-parti táborában tartózkodik, éppen ezért a fenti határozatot úgy módosították, hogy csak azok a községek kezdjék meg az önkéntesek kiállítását, amelyeknek a nemzetőrei nincsenek hadiszolgáltatón.

1848. október elején a Zala vármegye részét alkotó Muraköz a császári csapatok kezén volt. Zala megye állandó bizottmányja október 9-én tudatta az ideiglenes forradalmi kormánnyal az Országos Honvédelmi Bizottmánnyal (OHB), hogy Nagykanizsáról ugyan kiverték a horvátokat, „de azok most is több álgúkkal és rendes hadvezérekkel ellátva, Muraközben tanýáznak, általuk a csáktornyai vár elfoglaltatott, rendes katonasággal megrakatott és kivonattott álgúkkal védetik”. Szerintük a vármegye veszélyben és „álgú s begyakorlott katonaság nélkül nem csak Muraközből az ellenség ki nem nyomattathatik”. Rendes katonaságra és tüzésre volt szükség a megyei nemzetőr és népfelkelő zászlóaljak megerősítésére.

A tapolcai nemzetőrszázad őrmestere (A szerző grafikái)

Az ekkor a főhadiszállását Veszprémben tartó Perczel Mór honvédezedreshez futár érkezett Csertán Sándortól, Zala megye kormánybiztosától, hogy Perczelnek a feldunai „főserghez csatlakoznia nem kell, Muraközbe vonuljon, megtisztítani az ellenségtől”. Perczelnek ekkor mintegy 4000 katonája volt. Október 13-án csapatai élén a kapott utasítás értelmében megindult Veszprémből, és két század – mintegy 160 főnyi – (9.) Miklós huszárral, 12 ágyúval és 13 töltecsszekérrel Nagyvázszyon, Nemesleányfalun, (Vigánt)Petenden, Kapolcson, Monostorapátin és Diszelen keresztül Tapolcára vonult. Gyalogságát – a „Hunyadi zászlóalj” és a Zrínyi Csapat összesen mintegy 2000 katonáját – Balatonfüredre küldte, ahol a „Kisfaludy” lapátkerekes utasszállító gőzhajó vette őket a fedélzetére, amelyen Keszthelyre hajóztak. A segresthez tartozó Szabolcs megyei önkéntes mozgó nemzetőri zászlóalj 600 fegyveresét október 14-én este vette fel a gőzös a révfülöpi kikötőben, és ők is Keszthelyre hajóztak. Október 13-án tehát Perczel ezredes a lovasságával és tüzérségével Tapolcán állomásozott. Innen értesítette Csány Lászlót, hogy Zala, Veszprém és Somogy vármegyék kormánybiztosaitól úgy értesült, hogy a vele szemben álló gróf Albert Nugent von Westmeath császári, királyi ezredes, szlavóniai biztos, csatlakozni készül Jellasicshoz. Emiatt, „és a kormány elnökének ma hajnalban vett diszpozíciója nyomán is” kötelességének érezte, hogy Nagykanizsa védelmére vonuljon.

Október 14-én Csány szemrehányást tett Zala megye állandó bizottmányának, amiért az nem küldte önkénteseit tábori szolgálatra, csak a tapolcai járás nemzetőrszászlóalját. A szemrehányást az a tény is magyarázta, hogy a tapolcai járásbeli önkéntes nemzetőröket október 11-én hazabocsátotta, s ezek pótlására lett volna szükséges az új kontingens. Közben Perczel

ezredes csapataival a Muraközbe érkezett, amit október 17–19. között Dahlen császári, királyi altábornagy csapatait legyőzve, sikeresen felszabadított. A győzelem után Perczel Nagykanizsáról összesen több mint 1000 horvát hadifogolyból álló szállítmányokat küldött Tapolcán át Veszprémbe.

A megyei vezetés október végén értesült arról, hogy a pákozdi (szeptember 29.) és ozorai (október 7.) magyar katonai győzelmek eredményeként Pest–Budáról 324 horvát hadifoglyot fognak Zalán keresztül Tapolcán, Keszthelyen, Kiskomáromon és Nagykanizsán át hazájukba bocsátani. Október 23-án meg is érkeztek Tapolcára a horvát hadifoglyok, majd továbbvitték őket a magyar–horvát határra.

Október végén az országyűlés 4656 újonc bevonultatására kötelezte Zala vármegyét. Az újoncozás hamarosan meg is kezdődött, és az állandó bizottmánynak, valamint a járási tisztviselőknek igen sok gondja akadt az újoncok kiállításának során. Az OHB rendelkezése értelmében a tapolcai járásnak 516 főnyi újonckontingens kellett biztosítani.

A hónap folyamán az egész vármegye területén, így Tapolcán is zajlott a honvéd újoncok sorozása. A már korábban alakult 7. és 47. honvédszászlóalj felöltése mellett, megszervezték az 56. (keszthelyi) és a Zala megyei szám feletti újoncokból a 62. honvédszászlóaljakat.

1848. december 16-én a császári erők főparancsnoka, Windisch-Grätz tábornagy Pozsony térségében általános támadásra vezette seregeit a forradalmi Magyarország ellen. Zalában mint mellékhadszíntéren ekkor még néhány napig nyugalom volt. Perczel Mór és serege az alsólendvai táborban állomásozott, mely sereg ekkor a 35. („Zrínyi-csapat”), 47. (zalai önkéntes), a 48. (szabolcsi önkéntes), 50. („Hunyadi-csapat”) honvédszászlóaljból, két század (Császár) ezredbeli huszárból, egy-egy század Sándor (4. huszárezredbeli) és Miklós- (9. huszárezredbeli) honvédlóvasból, egy fél század Radetzky- (5. huszárezredbeli) huszárból, egy utászszázadból, a tartalékszázadból állt, és összesen 16 ágyúval rendelkezett.

A császári erők támadásának megindulását követően Görgey Artúr tábornok, magyar főparancsnok visszavonulásra utasította Perczelt, amit az említett hadtest a nagy hóban és hidegben december 20-án meg is kezdett. A Perczel Mór vezette erők visszavonulását Szekulits István őrnagy hadosztálya biztosította. A hadosztály az 56. (keszthelyi), 60. (somogyi nemzetőrökből alakult) és a 61. (somogyi honvéd újoncokból alakult) honvédszászlóaljból, egy századnyi Miklós-huszárból és négy lövegből állt. Az ő feladatuk lett volna a murai védővonal tartása. De amint azt Szekulits Kossuthnak is jelentette, a sereg „nagyobbrészt fegyvertelen, ruhátlan, s a beállott hideg időben gatyában és bocskorban tesz katonai szolgálatot”. A 4000 főnyi gyalogság felének nem volt lőfegyvere. Szekulits terve az volt, hogy december 22-én az 56. és 60. honvédszászlóaljjal és három szakasz Miklós-huszárral Nagykanizsára vonul, a 60. zászlóalj és egy szakasznyi huszár pedig Letenyén, Muraszterdahelyen, Molnáriban és Rátkán foglalt figyelőállásokat. December 22-én Perczel körmendi hadiszállásáról még azt az utasítást küldte Szekulitsnak, hogy állásait igyekezzék egész télen át tartani, s ellenkező parancsig ne kezdjen visszavonulást. De még ezen a napon maga Perczel is feladta Körmen-det, és Devecser–Pápa irányába kezdett visszavonulni, Szekulitsot és seregét pedig Tapolcára rendelte. Kossuth is veszélyesnek tartotta a nagyobbrészt fegyvertelen zászlóaljak hátrahagyását. December 25-én Perczel már Jánosházáról jelentette, hogy Szekulits és csapatai Sümegen és Tapolcán állomásoznak három zászlóaljnyi gyalogsággal, egy század huszárral és négy ágyúval. Szekulits őrnagy december 27-én Sümegen tartózkodott és itt kapta meg Perczel utasítását, hogy Tapolcán át vonuljon Veszprémbe, és ott várja az ő, vagy Kossuth további utasításait. Ugyancsak ekkor értesült arról, hogy a császári csapatok betörték Zala megyébe, gyors előrenyomulásba kezdtek.

Szekulits és hadosztálya december 28-án Sümegről Tapolcán át Veszprémbe menetelt. Feltehetően Tapolcán csatlakozott a csapattesthez a 44. (szombathelyi) és a 61. honvédszászlóalj. A hadosztály Veszprémen túl tovább folytatta útját Várpalota és Dömsöd felé, majd átkelve a Dunán Ceglédre.

A Dunántúl néhány nap leforgása alatt a császári hadak kezére jutott. Zalában a Nugent tábornok alárendeltségébe tartozó báró Johann Burits császári, királyi vezérőrnagy csapatai nyomultak be. A főhadiszállását Zalaegerszegen berendezett Burits tábornok elrendelte a vármegye területén a fegyverek begyűjtését, amire összesen 48 órát adott, azon túl rögtönítélő hadbírószági eljárással fenyegetett meg mindenkit. Buritsot hamarosan kinevezték kilenc vármegye, köztük Zala kerületi katonai parancsnokává, mely parancsnokságnak a székhelye Sopron volt.

1848. december legvégén a Keszthely irányából előrenyomuló császári alakulatok átvonultak Tapolcán és a város, valamint környéke 1849 tavaszáig tartó osztrák katonai megszállás alá került.

A megszálló erők első dolga volt a városokban és falvakban levő fegyverek begyűjtése. Szigorú megtorlást helyezve kilátásba elrendelték a fegyverbeszolgáltatási kötelezettséget. A településeken a bírák feleltek a végrehajtásért, és az ő vezetésükkel is történt a demilitarizálás.

Január 20-án Windisch-Grätz tábornagy, a császári erők főparancsnoka Fiáth Ferencet nevezte ki Zala és Veszprém vármegyék ideiglenes királyi biztosává. Február 3-án Fiáth összehívta Zala tisztviselőit, mely ülésen kimondta a nemzetőrség feloszlását, megtiltotta a honvéd-egyenruha viselését és bármiféle gyűlés tartását, továbbá rendezte a postaügyet. Ugyanezen a napon jelent meg Sopronban báró Burits császári, királyi vezérőrnagy, dunántúli katonai parancsnok hirdetménye a megszálló katonaság és a lakosság tennivalóira vonatkozólag: „A békés polgár személye és vagyona védelmezetni, ellenben mindenemű csoportozás, pártülés, őfelsége I. Ferenc József császár és királyunk személye elleni szó vagy írásbeli izgatás haditörvények szerint fog büntettetni; valamint hasonló bűnhődés érendi mind azt is, ki katonákat köteletségfeleltésre vagy hűségzségésre tántorítani kísért vagy merészkedik. Valamennyi polgári hatóság katonai törvények alá helyeztetik, melyeknek oltalma alatt tartoznak eljárni hivatalos hatáskörükben. Mindazon polgári hivatalnok, ki ezen rendeletnek szóval, tettel vagy hanyagsággal ellenszegül, valamint az is ki a katonai tekintélynek engedelmeskedni vonakodik, a lázadók cimborájának és rögtönítélőszék szerint katonai törvény alá esettnek kijelentik.

Minden nemű, akár az úgynevezett honvédelmi bizottmánnyal és annak elnökével, vagy a korább létezett forradalmi kormány egyéb tagjaival a már feloszlott országgyűléssel összeköttetés legszigorúbban eltiltatik. Kik a nevezettek parancsait közlik, és velők hivatalos vagy bizodalmas közlekedésben állanak, a hadtörvények legteljesebb szigora alá esvék”.

1849 kora tavaszán járvány ütötte fel a fejét Tapolcán és környékén, amint az dr. Takács János március 10-i jelentéséből kitűnik. E napon a következőket jelentette a megyei vezetésnek: „Alulírott hivatalosan jelentem, hogy az egészség ügyében a felügyelém alá bízott járásek közül a tapolcainak, Tapolca vidékében több skarlát, melynek számosabb gyermek lett áldozata, uralkodott”.

1849 áprilisában a honvédsereg győztes tavaszi hadjáratának hatására már csak a Dunántúl volt a császári katonaság kezén. Május hónap folyamán aztán harc nélkül feladták e területet, így vált szabadá Zala is. Május 15-én ismét kinevezték Csertán Sándort Zala vármegye teljhatalmú kormánybiztosává. Megyei bizottmány alakult, és mivel a megyeszékhely, Zalaegerszeg még a visszavonuló császári erők katonai hatósugarán belül volt, a bizottmány székhelyét áttették Keszthelyre.

Az első megyei bizottmányi ülésre május 31-én itt került sor. Mindenekelőtt 1142 honvédőjnc bevonultatása lett kiróva Zalára. Megtiltották, hogy bárki is szökött honvédet fogadjon be és rejtessen. Gyakorlatilag már másnap meg is indult megyeszerte az újoncozás. A toborzók zenezóval járták a településeket, de már nem önkéntes alapon fogadták az újoncokat, hanem az előírt kötelező létszámot szigorúan beöltöztették barna-kék honvédruhába vagy valamely huszárezred mundérjába. A tapolcai szabadságharcos honvédek nagyobbik része is valószínűleg ekkor vonult be, ki önként, ki mint besorozott közvitéz. 15-17 évesek is beálltak, mint például a 17 esztendőes tapolcai Márkus József és Vincze József.

Ugyancsak május végén, mivel báró Puteány József annakidején a kormányt és az országgyűlést nem követte Debrecenbe, és a politikai élettől jó ide távol maradt, a megyei bizottmány lemondottnak tekintette, és újbóli követválasztást hirdettek meg. Ezen kívül Csertán Sándor felkérte a vármegye lelkészeit, hogy a debreceni április 14-i Függetlenségi Nyilatkozat és a győztes ütközetek emlékére tartsanak ünnepet, vallási szertartások gyakorlása mellett. A tapolcai járásban Diskay Lajos szolgabíró, Komesz György gyulakeszi római katolikus plébános és Lájpczig Nándor kapolcsi evangélikus lelkész hirdette ki a Függetlenségi Nyilatkozatot. A mielőbbi közhírré tétel érdekében e munkát a szolgabírók, nemzetőrtisztek és szerzetesek is segítették.

A Honvédelmi Minisztériumban a győztes tavaszi hadműveletek idején Magyarország tervszerű megerősítéséről és katonai védelmi rendszerének kiépítéséről folyt a tanácskozás. Az „ideiglenes mérnökár” főnökének, gyulai Gaál Miklós honvéd tábornoknak szóló utasí-

tásban több Tapolca környékére és a Balaton-felvidékre vonatkozó erődítési terv szerepelt. A zalai születésű Gaál Miklós 1849 tavaszán a honvédsereg hadmérnökkari szakfőnöke, majd június 1-től országos erődítési szakfőnöke lett. Július 24-ii lemondásáig a mérnök szervezésének feladatát és különböző erődítési munkálatok vezetését látta el. A Gaál tábornoknak címzett minisztériumi direktíva így szól: „...mivel a Balaton vidékét rögtön erősíteni kell, nevezetesen Tihanyból egy erős fegyverhelyet építeni a tapolcai, városlődi szorosokat, úgymint Marcal Hidvégnél, Karakónál stb., ahol majd legjobbnak találja, megóvni kell, tehát ehhez szükséges embereket, a körülfekvő megyékből kérje, a hozzávaló mindennemű eszközöket megszerezze, melyekre úgymint a mesteremberek, kézimunkások s katonák kifizetésére 20 000 pengőforintot számadása alá vegyen”. Az említett „tapolcai szoros” vagy a várostól északkeleti irányban levő Eger-völgyet, vagy az északnyugatra lévő Lesence-völgyet jelentette, amelyek árkokkal-sáncokkal és ágyúállásokkal lezárhatók lettek volna, de a felsorolt erődítésre alkalmas helyek közül csak a Tihanyi-félszigeten kezdődtek tényleges munkálatok.

1849 június elején megkezdődött a császári és az orosz cári hadseregek összpontosított támadása Magyarország ellen.

A hónap elején Vigyázó Ferenc nemzetőr őrnagy a parancsnoksága alá tartozó csapatokkal a Karakó-Vál vonalon teljesített őrszolgálatot. A főhadiszállását Zalaszegváron berendezett Gaál Miklós tábornok terve az volt, hogy a védelmi vonalat meghosszabbítják, Karakótól egészen le Zalalövőig. E vonal őrzésére Zala megye vezetésétől 1000 nemzetőrt és 50 huszárt kért. Szolgabírói körlevéllel a toborzás meg is kezdődött. Eközben a megyei vezetés utasítására a jegyzők és a papok kihirdették a lakosság körében, hogy „Jön az orosz!”.

Vargha Lajos főszolgabíró, aki addig a Keszthelyen működő megyei bizottmányban Tapolcát képviselte, június 15-én beadta lemondását Csertán Sándor kormánybiztosnak: „Tisztviselő társaim járásomban széjjelfutva vannak. – Ami csekély személyemet illeti, minekután nemzetőreimet úgy újoncaimat vidékemből kiállítottam, kormánybiztos úrnál hivatalomról leköszöntem...” Utódja az addigi alszolgabíró, a kővágóörsi Györffy János lett a tapolcai főszolgabírói poszton.

A Csertán Sándor vezette állandó bizottmány június 6-án elhatározta és rendeletben rögzítette, hogy a tapolcai és a (Zala-)szántói járás nemzetőr zászlóaljjaiból 5-5 századot felszerelnek és tábori szolgálatra vezényelnek. Erre azért volt szükség, mert a vizsgált időpontban a megye területén nem állomásozott állandó katonaság, és mert Lendva környékét több horvát katonai rajtaütés érte ez idő tájt. A nemzetőr csapatte feladata a portyázó ellenség visszaszorítása és lehetőség szerinti szétverése volt. A zászlóalj élére Tóth János nemzetőr őrnagyot nevezte ki az állandó bizottmány. Táborkarának törzstisztjei: Nagy Farkas hadbíró és Szigethy Károly őrnagy segédtsízt, míg századparancsnokai: Hertelendy Ferenc, Meszlényi József, Ross Sándor és Nagy József nemzetőr kapitányok voltak. A tapolcai nemesi származású Nagy József százados – ezúttal mint a 2. század parancsnoka – már 1848 nyarán és őszén is részt vett a tapolcai járás nemzetőrzászlóaljának tábori szolgálatában. 1849 júniusában 255 főnyi csapatot vezényelt hadműveleti területére. Helyettese Mórocza Károly nemzetőr főhadnagy volt, ezen kívül Vresics Elek és Futó József hadnagy, továbbá Pesenhoffer János és Zsófi Gábor őrmester alkotta a század fő- és altiszti karát. A 2. századon belül 12 tizedes tartotta a rendet a közitűzek soraiban.

Az állandó bizottmányi utasítás szerint a csapatoknak először Zalaegerszegre, majd Dél-Zalába, Lendva környékére kellett menetelniük. Négy napot kapott a zászlóalj arra, hogy a kijelölt védelmi vonalra érkezzen. A négyhetesre tervezett tábori szolgálat idejére a nemzetőrök napidíjat és kenyérelátalmányt kaptak. A tapolcai járás aztán végül is nem 5, hanem csak 4 századot állított ki, és a zászlóalj összesen 1055 főnyi létszámmal indult a magyar-horvát határszélre.

1849 júliusában a császári, királyi Styriai Hadsereg részéről osztrák támadás indult a Nyugat-Dunántúl, ezen belül Zala ellen. A Körmenten át előrenyomuló osztrák csapatok egy hadosztálya július 15-én báró Dondorf őrnagy vezérlete alatt elfoglalta Zalaegerszeget. A Keszthelyen ülésező bizottmány Csertán kormánybiztos távollétében Csillagh Lajos alispán elnökletével kihirdette az általános népfelkelést, a megyei véderő pedig Tóth János őrnagy parancsnoksága alá lett helyezve. A népfelkelésről szóló rendelkezés értelmében megyeszerte betiltották a harangozást, és ezt csak ott volt szabad, ahol az ellenség felbukkant. Így adtak hírt egymásnak a települések. Ha a népfelkelők valamely irányból harangszót hallottak, a legközelebbi időn belül oda kellett vonulniuk a helyszínre, községenként egy, a lakosság bizalmát

élvező személy vezetése alatt. Zsold nélkül, hatnapi élelmet magukhoz véve kellett bekapcsolódniuk a hadmozdulatokba a népfelkelőknek. A népfelkelő csapatok a Mura folyón átkelni készülő Knezevits császári, királyi ezredes dandára elé vonultak. A nagyobb települések népfelkelőit többnyire papjaik, lelkészeik vezették a hadszíntérre. A hadsorokban néhány száz honvéd újonc is vonult. A tapolcai járás Balaton-felvidéki fegyveresei magukkal vitték a „Kisfaludy” gőzhajó két kis viharjelző ágyúját is. Összességében azonban a gyenge felszereltség és harcérték jellemezte e csapatokat. Nem is tudták megakadályozni a Knezevits parancsnoksága alatt előrenyomuló stíriai egységek murai átkelését. Július 12–16. között az említett dandár hat ágyúból álló tüzérséggel átkelt a folyón, és a Letenye–Nagykanizsa útvonalon mozgott előre.

Közben az ismét Nyugat-Magyarországra érkezett báró Burits császári és királyi altábornagy július 19-én elrendelte, hogy „...a rend, jogosság, béke és biztonság ismét visszaszerzessék mindazok számára, kik a királyi párthoz szítnak”. Ezen kívül rendelkezett az általános fegyver-beszolgáltatásról és a népfelkelés azonnali leállításáról. Knezevits ezredes dandárával Nagykanizsáról előrenyomulva elfoglalta Marcaltót, majd déli irányba kanyarodva augusztus 22-én csapatai harc nélkül bevonultak Tapolcára. Egy másik császári hadoszlop Nugent ezredes parancsnoksága alatt augusztus 22. után Komárom felé előrenyomulva megszállta Tihanyt és Balatonfüredet. Nugent rögtön kisebb portyázó lovascsapatokat küldött ki a Balaton-felvidékre, hogy állandó összeköttetésben legyen Knezevits-csel. Tapolca vidékén osztrák lovaskülönítmények cirkáltak e napokban. Szeptember elejére egész Zala a császári erők megszállása alá került.

Tapolcán Knezevits ezredes súlyos hadisarcot vetett ki a város lakosságára, mivel Tausz József városbíró 1848-ban hitelt nyújtott a nemzetőr- és honvédcsapatoknak. A városnak elegendő készpénze nem volt, de terményekkel, borral és az egész lakosság hozzájárulásával teljesítették a követelést.

Tapolcán a szabadságharc története lezárult. A közeli Déli-Bakony erdőségei hamarosan benépesültek menekülő és bujkáló honvédtisztekkel és honvédekkel.

Hangodi László

Irodalom: Bona Gábor: Tábormokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49. Bp., 1987.; Czuczor Sándor: Tapolca városkörnyék kronológiája. Tapolca, 1984.; Darnay (Dornay) Béla: A Keszthelyen 1848. november végén felállított 56-ik honvéd zászlóalj vázlatos története (Balatoni Múzeumi Füzetek). Keszthely, 1948.; Hangodi László: Tapolca és környéke 1848/49-ben I. (Tapolcai füzetek 19.), 1999.; Hermann Róbert: A drávai hadtest hadműveleti naplója (Zalai Gyűjtemény 36/I.) Zalaegerszeg, 1995.; Hermann Róbert: Perczel Mór első honmentő hadjárata (Zalai Gyűjtemény 36/II.) Zalaegerszeg, 1995.; Kovács Imre: Kronológiai emlékeztető Tapolca történetéhez I. Tapolca, 1993.; Közlöny: A Batthyány-kormány hivatalos lapja. 1848.; Mayer Dénes: A tapolcai zsidóság története. Tapolca, 1991.; Molnár András: Nagy Iván 1848-as honvédelményéből újabb adalékok a 7. honvédzászlóalj történetéhez. (Zalai Gyűjtemény 42.) Zalaegerszeg, 1997.; Nárjai Szabó Gyula: Zalaország VII. Tapolca, 1927.; Novák Mihály: Zala vármegye az 1848–49. évi szabadságharcban. Zalaegerszeg, 1906.

Martonvásár 1848–1849-ben

„Ez volt az év! Csodáknak éve!” – írja Tompa Mihály 1848-ról, múltunk egyik legdicsebb esztendejéről. „Március 15-e pirossal feljegyezve, ez az évszázados rabságtól való megszabadulás napja volt. A kigúnyolt ifjúság győzött az okossá válni akarók felett! Háromezer és hárminezezer éljent nekik! Amit már 50 év alatt felismertem és szívemben éreztem és ápoltam, most napvilágra került, van törvény, szabad, szabad!” – lelkendezik pesti otthonában a martonvásári kastély hajdani lakója, a 74 éves Brunsvík Teréz is.¹

A forradalom híre a lovas kocsvival is csak 3-4 órányira levő Martonvásárra már aznap este eljuthatott. Hallatára a jó martonvásári atyfiak bizonyára összedugták fejüket a postaállomás melletti ivóban. Itt azonban forradalmi szervezkedés, pláne felkelés sem akkor, sem ké-

¹ „Magyarország, Veled az Isten!” Brunsvík Teréz naplófeljegyzései 1849–1949. S. a. r., bevez., jegyz.: Hornyák Mária. Bp., 1999. (A továbbiakban: Napló) 72–73. old.